

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ ІНСТИТУТ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ ІМЕНІ ГЕРОЇВ
ЧОРНОБИЛЯ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ЦИВІЛЬНОГО
ЗАХИСТУ УКРАЇНИ**

**Факультет цивільного захисту
Кафедра управління у сфері цивільного
захисту**

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДЛЯ ВИКОНАННЯ
КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ З ДИСЦИПЛІНИ
«ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА УКРАЇНИ»**

**підготовка здобувачів за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти
галузь знань 08 «Право»
спеціальність 081 «Право»**

м. Черкаси

Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри управління у сфері цивільного захисту Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України (протокол № 1 від «30» серпня 2022р.)

Ольга ДУЛГЕРОВА

Історія держави та права України [методичні вказівки до виконання контрольної роботи для підготовки здобувачів за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

ЗМІСТ

1. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ ТА ВИБОРУ ВАРІАНТУ	4
2. ПЕРЕЛІК ЗАВДАНЬ ДЛЯ ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ	6
3. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ	8
4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	8

1. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ ТА ВИБОРУ ВАРІАНТУ

Контрольна робота є самостійним видом роботи здобувачів, передбаченим навчальним планом вивчення курсу «Історія держави і права України».

Робота має бути надрукована на аркушах формату А 4 шрифтом Times New Roman, розмір 14, інтервал – 1,5 (поля: верхнє та нижнє 2 см, лїве 3,5 см, праве 1,5 см) та вкладена у файл. Обсяг роботи – до 10- ти друкованих аркушів. Титульний лист оформляється відповідно до зразка.

Структура контрольної роботи: титульний лист, зміст, відповіді на питання, список використаних джерел.

Під час виконання роботи потрібно спочатку зазначити питання, а потім дати на нього відповідь. Відповіді мають бути конкретні, написані державною мовою, акуратно оформлені. При відповіді на практичне завдання – обов'язково робити посилання на правові джерела. Перед виконанням контрольної роботи необхідно ознайомитись з методичними вказівками, питаннями, підібрати і опрацювати правові, літературні джерела, передивитися записи, зроблені на лекціях.

На кожній сторінці варто залишати поля шириною 30 – 35 мм. для зауважень рецензента. В кінці роботи потрібно вказати перелік літератури, поставити дату і підпис. Виконана робота направляється в інститут на перевірку в строк, який вказаний у графіку виконання контрольних робіт.

Оцінюється робота з урахуванням глибини викладення матеріалу, самостійності виконання та вміння використовувати теоретичні знання на практиці. Оцінка за контрольну роботу включає бал за перевірку та захист контрольної роботи на практичному занятті чи під час проведення підсумкового контролю. Захист передбачає перевірку знань теоретичних питань, виконання практичних завдань за аналогією.

Рівень знань здобувачів за підсумками виконання контрольних робіт оцінюється з огляду на наступні критерії:

1. Повнота та правильність виконання завдання – основний критерій.
2. Здатність здобувача:
 - диференціювати, інтегрувати та уніфікувати знання;
 - аналізувати зміст правових актів, які регулюють ті чи інші суспільні відносини;
 - робити узагальнюючі висновки з питань, винесених на розгляд.

Оцінка за виконання контрольної роботи виставляється за наступною системою:

- **50 балів** – якщо здобувач показав глибокі знання програмного матеріалу, грамотно і логічно його виклав, бачить проблеми та протиріччя, аналізує та розв’язує складні завдання, застосовуючи при цьому правові джерела;
- **40 балів** – якщо здобувач твердо знає і виклав програмний матеріал, вміє розв’язувати типові завдання; без істотних помилок та вірно використав свої знання при письмовому вирішенні практичних завдань;
- **30 балів** – якщо здобувач в основному виклав матеріал, не розкривши окремих деталей, допустивши окремі несуттєві помилки при відповіді на теоретичні та практичні питання; продемонстрував вміння відтворити знання;
- **Незадовільно** – якщо здобувач дав неправильну відповідь на поставлені питання або не по суті питання, неправильно розв’язав практичне завдання, або робота виконана не по варіанту.

Отримавши контрольну роботу з рецензією викладача, здобувач зобов’язаний уважно ознайомитися із зауваженнями рецензента та внести в роботу відповідні зміни та доповнення, усунути вказані недоліки. На обкладинці допрацьованої роботи необхідно вказати «Повторно» і направити її на рецензію.

Контрольна робота, що виконана не за своїм варіантом, в якій розкриті не всі питання, або не в повному обсязі, не має списку використаної літератури - *не зараховується*.

В тексті контрольної роботи обов’язкове посилання на використані джерела. У список використаної літератури вносяться праці, з яких запозичуються цитати, думки, статистичні дані, на які робиться посилання. Бібліографічні посилання – це сукупність відомостей про літературне джерело, що використовується в тексті контрольної роботи. Джерела в списку літератури потрібно розташовувати згідно порядку посилань в тексті записки або в алфавітному порядку. Відомості про джерела повинні включати: прізвище та ініціали автора, місце видання, видавництво та рік видання, кількість сторінок. Посилання в тексті на джерела потрібно розташовувати у квадратних дужках, де перша цифра – порядковий номер згідно з списком літератури, друга – номер сторінки використаного джерела.

У разі незарахування контрольної роботи вказуються причини цього. Контрольна робота може бути незарахована у випадках:

- виконано не той варіант контрольної роботи;
- теоретичне завдання виконане з порушенням вимог до нього, у тому числі стосовно обсягу;
- не виконано або не вірно виконано одне із завдань.

Варіант завдання визначається по останній цифрі індивідуального плану здобувача.

Здобувач при необхідності може звернутися за усною або письмовою консультацією до викладача.

2. ПЕРЕЛІК ЗАВДАНЬ ДЛЯ ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Варіант 1.

Виконайте завдання:

1. Охарактеризуйте античні міста-держави: суспільний лад; державний устрій; основні риси права.
2. Дайте характеристику суспільному ладу Київської Русі у VI – поч. XIII ст.
3. Складіть схему суспільному ладу Русі на початковому етапі феодальної роздробленості (30-ті рр. XII – 30-ті рр. XIII ст.).

Варіант 2.

Виконайте завдання:

1. Наведіть приклади перших відомостей про історію народів Північного Причорномор'я.
2. Спираючись на історіографічні праці вчених, визначте форму правління та форму державно-територіального устрою Київської Русі. Чи відбулись, на Вашу думку, зміни у формі правління та формі державно-територіального устрою Київської Русі у період роздробленості?
3. Визначте основні риси сімейно-шлюбного права Київської Русі.

Варіант 3.

Виконайте завдання:

1. Охарактеризуйте судовий процес у Київській Русі. У чому, на Вашу думку, полягали його особливості?
2. Особливості становлення і розвитку апарату держави Боспорського царства.
3. Визначте повноваження вищих та місцевих органів влади управління Київської Русі у X – на початку XII ст.

Варіант 4.

Виконайте завдання:

1. Дайте правову характеристику вільним, напівзалежним та залежним верствам на Русі.
2. Охарактеризуйте особливості історичного та суспільно - політичного розвитку Галицько - Волинської держави.
3. Дайте характеристику джерелам та основним рисам права Боспорського царства.

Варіант 5.

Виконайте завдання:

1. Охарактеризуйте зміни у державному ладі Русі у період роздробленості (друга чверть – кінець XII ст.). У чому полягали їхні особливості?
2. Охарактеризуйте джерела права Київської Русі. З'ясуйте, чому звичаєве право було основним джерелом права Київської Русі.
3. Вкажіть, які особливості суспільного ладу Галицько-Волинського князівства Ви знаєте.

Варіант 6.

Виконайте завдання:

1. Дайте характеристику повноваженням вищих та місцевих органів влади та управління Литовсько-Руської держави.
2. Зробіть порівняльно-правовий аналіз земських статутних грамот князів та Судебника Казимира 1468 р. У чому їхні спільні та відмінні риси?
3. У чому полягали особливості правового стану вільних общинників, закупів, челяді та холопів.

Варіант 7.

Виконайте завдання:

1. Охарактеризуйте законодавчу діяльність княгині Ольги.
2. Охарактеризуйте судовий процес у Київській Русі. У чому, на Вашу думку, полягали його особливості?
3. Дайте характеристику джерелам та основним рисам права античних міст-держав.

Варіант 8

Виконайте завдання:

1. Визначте систему судових органів Литовсько-Руської держави. Назвіть її характерні риси.
2. Визначте джерела та основні риси права українських земель під владою Речі Посполитої.
3. Дайте характеристику основним рисам цивільного права Запорозької Січі.

Варіант 9

Виконайте завдання:

1. Визначте основні риси цивільного права Київської Русі.
2. Спираючись на історіографічні праці вчених, з'ясуйте причини мирного утворення на українських землях Литовсько-Руської держави.
3. Дайте характеристику державного устрою Галицько-Волинського князівства. У чому, на Вашу думку, полягали його особливості?

Варіант 0

Виконайте завдання:

1. Визначте повноваження органів державної влади і управління в античних містах-полісах.
2. Роль князів у формуванні Галицько-Волинського князівства.
3. Визначте систему судових органів Литовсько-Руської держави. Назвіть її характерні риси.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ (залік)

1. Предмет, методи і завдання курсу «Історії держави і права України».
2. Держава скіфів: суспільний лад, державний устрій, основні риси права.
3. Античні міста-держави: суспільний лад, державний устрій, основні риси права.
4. Боспорське царство: суспільний лад, державний устрій, основні риси права.
5. Формування державності у східних слов'ян.
6. Утворення давньоруської держави – Київської Русі.
7. Суспільний лад Київської Русі у VI – поч. XIII ст.
8. Державний лад Київської Русі у VI – поч. XIII ст.
9. Право Київської Русі у VI – поч. XIII ст.
10. «Руська Правда» - визначна пам'ятка права.
11. Злочин і кара в Київській Русі у VI – поч. XIII ст.
12. Судочинство в Київській Русі у VI – поч. XIII ст.
13. Розвиток суспільно-політичного ладу Русі на початковому етапі феодальної роздробленості (30-ті рр. XII – 30-ті рр. XIII ст.).
14. Зміни в суспільно-політичному ладі Південно-Західних земель Русі (30-ті рр. XIII – перша пол. XIV ст.).
15. Галицько-Волинське князівство (п. п. XIII– 2 п. XIV ст.).
16. Основні риси права Південно-Західних земель Русі (30-ті рр. XIII – перша пол. XIV ст.).
17. Українські землі під владою Литви (2 п. XIV ст. – п. п. XVI ст.) Загальна характеристика періоду.
18. Суспільний лад на українських землях під владою Речі Посполитої (2 п. 16 – п. п. 17 ст.
19. Державний лад в українських землях в Литовсько-Руський період.
20. Судова система в українських землях у Литовсько-Руський період.
21. Основні риси права в українських землях у Литовсько-Руський період .
22. Виникнення та формування українського козацтва і Запорізької Січі.
23. Реєстрове козацтво та його правовий статус (кін. XVI– перша пол. XVII ст.).
24. Козацьке самоврядування в Запорізькій Січі та його суть.

4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ :

Базові підручники:

1. Історія держави і права України : підручник / В. Д. Гончаренко [та ін.] ; ред. В. Д. Гончаренко. - Х. : Право, 2013. - 704 с
2. Музиченко П. П. Історія держави і права України / П. П. Музиченко. –

К. : Знання, 2010. – 662 с.

Основна література:

5. Історія держави і права України : хрестоматія для студентів юрид. вузів та факультетів. – К. : Вентурі, 1996. – 226 с.
6. Калиновський В. С. Історія держави і права України : навч. посібник / В. С. Калиновський, О. В. Кузьменець. – К. : Україна, 2000. – 429 с.
7. Кульчицький В. Історія держави і права України : навч. посібник / В. Кульчицький, В. Тищик. – Л. : ЛНУ, 2000. – 400 с.
8. Терлюк І. Я. Історія держави і права України : практикум : навч. посібник для студентів юрид. спеціальностей вузів / І. Я. Терлюк. – К. : Атіка, 1999. – 192 с.
9. Терлюк І. Я. Історія держави і права України (Доновітній час). / І. Я. Терлюк.
10. К. : Атіка, 2006. – 400 с.
11. Хрестоматія з історії держави і права України (з найдавніших часів до початку ХХ ст.) : у 2 т. : навч. посібник. – К. : Ін Юре, 1997. – 464 с.

Додаткова література:

1. Андрусяк Т. Теоретичні основи прав людини в працях Михайла Драгоманова / Т. Андрусяк // Право України. – 1993. – № 1. – С. 33.
2. Баран В. Княжий Галич в історії України / В. Баран // Укр. історичний ж. – 2001. – № 4. – С. 67-745.
3. Бедь В. Політико-правові аспекти возз'єднання Закарпаття з Україною (кін. 1944 – 1946 рр.) / В. Бедь // Право України. – № 8. – С. 120.
4. Бойко І. Галицько-Волинська держава (1199 – 1349 р.р.): від князівства до королівства / І. Бойко // Право України. – № 10. – С. 265.
5. Бочарніков Д. Права людини у додержавну і ранньодержавну добу історії України / Д. Бочарніков // Право України. – 1998. – № 5. – С. 98.
6. Бойко І. Договірне право Гетьманщини за „Правами, за якими судився малоросійський народ” / І. Бойко // Право України. – 1998. – № 5. – С. 98.
7. Будзилович І. Оренда землі в Україні (історико-правовий нарис) / І. Будзилович, О. Юрченко // Право України. – 1997. – № 7. – С. 65.
8. Вовк О. Історія розвитку законодавства про потерпілих / О. Вовк, Г. Богомаз, О. Кубинська // Право України. – 2004. – № 4. – С. 135.
9. Волошко О. Розмежування компетенції адміністративних і судових органів при регулюванні земельних відносин в УРСР у 1920 р. / О. Волошко // Право України. – 2004. – № 4. – С. 135.
10. Гамбург Л. Формування кадрового складу та визначення спеціалізації статутних судів Лівобережної України в Судовій реформі 1760 – 1763 рр./Л. Гамбург // Право України. – 2004. – № 6. – С. 106.
11. Головченко В. Повага і неповага до закону в різних історичних умовах / В. Головченко // Право України. – 1992. – № 2. – С. 87.
12. Головченко В. Сільське самоврядування в Україні (1868-1916 рр.) / В. Головченко // Право України. – 1992. – № 3. – С. 34.
13. Горуйко Х.П. Засади обрання та призначення суддівського корпусу ЗУНР (1918-1921 р.р.) / Х.П. Горуйко // Наукові записки інституту законодавства ВРУ.- 2013.- №5. - С.10-15.

14. Грицаєнко Л. Історико-правовий аспект утвердження прокуратури в Україні / Л. Грицаєнко // Право України. – 2008. – № 11. – С. 121.
15. Грозовський І. Звичаєве право Запорізької Січі / І. Грозовський // Право України. – 1991. – № 10. – С. 58.
16. Грозовський І. Право власності на землю в Запорізькій Січі / І. Грозовський // Право України. – 1997. – № 8. – С. 62.
17. Грозовський І. Охорона природи в Запорізькій Січі / І. Грозовський // Право України. – № 12. – С. 103.
18. Демкова М. Правовий статус вірменських старшин та їх роль у здійсненні судочинства у Львові (XIV-XVIII ст.) / М. Демкова // Право України. – 2004. – № 10. – С. 124.
19. Захарчук А.С. Становлення правової культури селянства Наддніпрянської України 2 половини ХІХ- початку ХХ століття / А.С. Захарчук // Наукові записки Інституту законодавства ВРУ.- 2013.- №2.- С.13-18.
20. Змерзлий Б.В. Регулювання торгового судноплавства у 1914-1915 р.р. на Чорному і Азовському морях / Б.В.Змерзлий // Наукові записки Інституту законодавства ВРУ.- 2014.- №3.- С.10-16.
21. Каменська Н. Історія розвитку інституту звернень до публічної адміністрації на українських землях / Н. Каменська // Право України. – 2013. – № 10. – С. 276.
22. Кобилецький М. Суд у м. Львові за Магдебурзьким правом / М. Кобилецький // Право України. – 2000. – № 10. – С. 109.
23. Кобилецький М. Магдебурзьке право у селах Галичини / М. Кобилецький // Право України. – 2003. – № 8. – С. 120.
24. Кобилецький М. Діяльність державної жандармерії в ЗУНР / М. Кобилецький // Право України. – 1998. – № 5. – С. 100.
25. Кобилецький М. Суд і судочинство в містах України за магдебурзьким правом / М. Кобилецький // Право України. – 2008. – № 12. – С. 139.
26. Ковальова В. Створення та стан експертно-криміналістичної служби в Україні / В. Ковальова // Право України. – 2001. – № 2. – С. 127.
27. Ковбасюк С. До питання реформування церковного суду Руської православної церкви наприкінці синодального періоду / С. Ковбасюк // Право України. – 2009. – № 3. – С. 168 – 171.
28. Кіселечник Д. Про надання українським містам у ХІV-ХІХ ст. Магдебурзького права / Д. Кіселечник // Право України. – 1996. – № 9. – С. 82.
29. Клименко О. Еволюція прав людини: на прикладі Лівобережної України у першій половині ХІХ ст. / О. Клименко // Право України. – 2002. – № 6. – С. 72.
30. Коваленко Л. Висвітлення українського питання в Державних думах Російської імперії на сторінках преси / Л. Коваленко // Право України. – 2003. – № 9. – С. 128.
31. Кондратюк С. Діяльність тимчасових органів влади в Західній Україні у вересні-грудні 1939 р. / С. Кондратюк // Право України. – 2001. – № 1. – С. 131.

32. Кондратюк С. Органи влади в Західній Україні (вересень 1939 – червень 1941) / С. Кондратюк // Право України. – 2003. – № 5. – С. 140.
33. Копиленко О. „Я був і зістаюся федералістом” (державно-правові погляди М. Грушевського) / О. Копиленко // Право України. – 1991. – № 6. – С. 49.
34. Копиленко О. Уроки Центральної Ради / О. Копиленко // Право України. – 1991. – № 11. – С. 42.
35. Копиленко М. Еволюція українського конституціоналізму (з досвіду конституційного будівництва УНР та Української гетьманської держави) / М. Копиленко, О. Копиленко // Право України. – 1991. – № 6. – С. 36.
36. Копиленко М. Переяславський акт 1654 р. в оцінках першого Президента України / М. Копиленко, О. Копиленко // Право України. – 1994. – № 3-4. – С. 49.
37. С. 49.
38. Копиленко М. „Друга УНР”: Спроба історико-теоретичного аналізу / М. Копиленко, О. Копиленко // Право України. – 1996. – № 9. – С. 82.
39. Короткова Л. Сімейне право України (історичний огляд) / Л. Короткова, О. Віхров // Право України. – 1994. – № 11. – С. 47.
40. Круглашов А. Політико-правові погляди М. Драгоманова / А. Круглашов // Право України. – 1991. – № 11. – С. 42.
41. Круглашов А. Розвиток державно-правової думки України в 19 ст. / А. Круглашов // Право України. – 1993. – № 2. – С. 41.
42. Кудін С. Деякі аспекти відповідальності органів місцевого самоврядування за „Руською правдою” / С. Кудін // Право України. – 1994. – № 9. – С. 28.
43. Кульчицький В. Кодекс українського права 1743 р. / В. Кульчицький // Право України. – 1994. – № 9. – С. 134.
44. Кульчицький В. Система судових органів Галичини у складі Австро-Угорської імперії / В. Кульчицький, І. Бойко // Право України. – 2000. – № 11. – С. 137.
45. Кульчицький В. Суд присяжних і наукова думка про нього в Україні після судової реформи 1864 р. / В. Кульчицький, Д. Сидорчук // Право України. – 2003. – № 6. – С. 125.
46. 2003. – № 6. – С. 125.
47. Кульчицький В. Фундатор судової реформи у царській Росії С. І. Зарудний та суд присяжних / В. Кульчицький, І. Бойко, Д. Сидорчук // Право України. – 2004. – № 8. – С. 114.
48. Кульчицький С. Утворення незалежної України: перше десятиліття / С. Кульчицький // УІЖ. – 2001. – № 2, 3, 4.
49. Кіндюк, Б. Історична динаміка форм правління у козацько-гетьманській державі / Б. Кіндюк // Право України. – 2015. – № 8. – С. 158–166.
50. Липитчук О. Судова система Другої Речі Посполитої: Основні періоди розвитку (1918-1939 рр.) / О. Липитчук // Право України. – 2001. – № 16. – С. 109.
51. Лисенко О. Український консерватизм і гетьманський рух: історія, ідеологія, політика / О. Лисенко, О. Реєнт // УІЖ. – 2001. – № 6.
52. Луцович В. П. Еволюція інституту письмових доказів на українських землях у польсько-литовський період / В. П. Лукович // Режим доступу: forumprava.pp.ua

53. Мікула О. Апарат управління Галичиною і Буковиною за австрійською Конституцією 1867 р. / О. Мікула // Право України. – 2002. – № 5. – С. 140.
54. Никифорак М. Фінансова прокуратура Буковини у 1867-1918 рр. / М. Никифорак // Право України. – 2001. – № 1. – С. 133.
55. Нагорний Є. Особливості правового регулювання відносин громадян на тимчасово окупованій території України / Є. Нагорний // Право України. – 2003. – № 10. – С. 149.
56. Реков П. Плани війни та характер окупаційного режиму в Україні 1941- 1944 рр. / П. Реков // Право України. – 1997. – № 5. – С. 78.
57. Рогожин А. Ярослав Мудрий – видатний державний діяч, великий князь Київської Русі / А. Рогожин, В. Стастис // Право України. – 1996. – № 4. – С. 54.
58. Рогожин А. М. Грушевський – світоч української державності / А. Рогожин, В. Румянцев // Право України. – 1996. – № 7. – С. 58.
59. Соцький Ю.Ф. Становлення та розвиток інституту суду присяжних за законодавством Російської імперії (1864-1817 р.р.) / Ю.Ф. Соцький // // Наукові записки Інституту законодавства ВРУ.- 2013.- №1.- С.27-31.
60. Тищик Б. ЗУНР (Держапарат і законодавство) / Б. Тищик // Право України. 61.1994. – № 5-6. – С. 44.
62. Федоренко Т. Вплив християнського світогляду на правосвідомість та правову культуру Київської Русі (кінець 10-го – перша третина 13 ст.) / Т. Федоренко // Право України. – 2001. – № 8. – С. 114.

Інформаційні ресурси

1. Офіційне представництво Президента України // Режим доступу: www.president.gov.ua
2. Урядовий портал: єдиний портал органів виконавчої влади України // Режим доступу: www.kmu.gov.ua
3. Верховний Суд України: інформаційний сервер // Режим доступу: www.scourt.gov.ua
4. Верховна Рада України: офіційний портал // Режим доступу: portal.rada.gov.ua
5. Бібліотека Верховної Ради України // Режим доступу: <http://www.rada.kiev.ua>
7. Бібліотека Київського національного університету ім. Тараса Шевченка // Режим доступу: <http://www.scilib.univ.kiev.ua>
8. Наукова бібліотека Національного університету Києво-Могилянська академія // Режим доступу: <http://www.ukma.kiev.ua>
9. Форум права (електронне наукове фахове видання) // Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/index.htm>
10. Библиотека юриста // Режим доступу: <http://www.lawbook.by.ru>

